

2017

ATSOLORRA, EUSKAL JAIOTZE ERRITOA EREÑOTZUN

“Haur jaioberriei ongi etorria egiteko
Atsolorra egiten jarraitzen dute Ereñotzun”

**Idurre Lekuona Antzizar
(HERNANI 2017)**

Fagollagako Atsolorra (argazkia: “Fagollagako euskal sukaldea” liburua).

Euskal jaiotze errittoa da Atsolorra. Garai batean ama erditu berriari eta haurrari bisitan joaten zitzaizkien auzoko emakumeak igande arratsaldean. Hark afari-merienda ematen zien esker onez. Bide batez, kontu kontari aritzen ziren honetaz eta hartaz. Ohitura zahar hori galtzear egon da azken hamarkadetan eta Ereñotzun berreskuratu egin dute azken urteotan.

Igande arratsaldeko bisita

Noiznahi izaten omen zen atsolorra garai batean, baserri batean ez bazen, bestean, besteak beste, haur asko jaiotzen zelako. Haurra jaio zela jakinda, ama bizkortu arte pixka bat itxoin eta hantxe joaten zitzaizkion igande seinalatuan etxe bakoitzeko emakume bana, jeneralean etxeke zaharrena, amari bisitan.

Orduko Atsolorrak ezagutu zituzten pertsonak badira oraindik Ereñotzun eta horien esanetan, orduan emakumea ez zen nolana ateratzen etxetik, eta Atsolorra aitzakia ederra izaten zen lagunekin elkartu eta kontu kontari aritzeko; zenbaitetan festa giroa ere sortzen omen zen. Diotenez, desiratzeko egoten ziren emakumeak hurrengo Atsolorra noiz izango. Gehienek merienda dute gogoan eta festa giroa ere aipatzen dute baten batzuk.

Bisitariak ez ziren esku hutsik joaten. Jakina izaten zen zenbat diru eman behar zen horrelakoetan (bost pezeta gehien esanetan), urteen poderioan igotzen joan bazen ere. Tripa ederki beteta alde egiten zuten bueltan. Otordua segurua zen: gisatua eta xerra piper morroekin ematen zuten etxe guztietan. Eta gainera gainerakoak: sagardoa, pitarra, ardoa, kafea eta pattarra. Gero gerokoak.

Haurra jaio berria zen etxera ailegatu eta lehendabiziko zeregina umea eta ama ikustea izaten zen. Handik aurrera mahaian eseri eta jaten hasten ziren. Bitartean kontu-kontari aritzen ziren, bataren eta bestearen kontuak esaten, hango eta hemengo kontuak berritzen. Batzuetan jokoan ere aritzen ziren. Eta zenbaitetan harrokeriatan ere bai.

Lagun artean egoteko aitzakia

Igande arratsaldeetan, bazkalondoren, emakumeak bidera ateratzen hasten ziren eta elkarren arri-muan hantxe joaten ziren bisitatu beharreko etxeraino. Etorri ere hala egiten ziren, askotan ilunpetan, ahal zenean farola eskuan hartuta. Zenbaitetan iluntzean algara ederrak entzuten zirela gogoan dute Ereñotzuko auzotar batzuek.

Jeneralean etxeke emakume zaharrena joaten zen, beharrezkoa bazuen, neska koskorak lagunduta. Hura ezintzen zenean, alaba edo etxeke beste emakumeren bat bidaliko zuen. Baziren atsolorretan ezagunak ziren emakumeak, Fagollaga aldekoak eta; haiek tartean baziren, festa segurua izaten omen zen. Emakume haien kontuak ongi gogoan dituzte auzotarrek: gonak altxata nola ibiltzen zen halako, edota elurretan eseri eta marka utzi zuenekoak...

Atsolorra aipatuz gero, jende askori irribarrea etortzen zaio ahora. Batzuetan merienda lasaia izaten zen; beste batzuetan, ordea, festa sortzen zen, zurrutak

lagunduta seguraski. Horregatik, besteak beste, auzotarrek gogoan dituzte atsolorretan gertatutako hainbat pasadizo. Esate baterako, auzotar batek gogoan du neska koskorra zela Atsolorra batera bidali zutela; han mahai erdian jarritako platerera iristeko gauza ez, eta emakumeek sagardoa ematen ziotela “edantzan” esanez, eta etxerako bidea tximistak ikusten zituela egin zuela.

Jaiotze erritua

Merienda eta festaz gain, ordea, Atsolorrak badu esanahi sakonagorik. Atsolorra euskal jaiotze erritua dela diote aditu batzuek. Horrenbestez, gizarteak ezarritako eta ongi araututako erritua da Atsolorra. Hori egin aurretik beste pausu batzuk bete behar ziren.

Antzina haur jaio berrien heriotza tasa oso altua zen, horregatik, haurra lehenbailehen bataiatu behar izaten zen eta ama makal samar bazegoen, beste norbait bidaliko zuen haurra bataiatzera. Behin ama bizkortuz gero, lehenengo gauza elizara joatea zen. Erditu eta lehenengo aldi hori, *Elizan Sartzea* esaten zitzaiona, oso berezia zen. Elizan sartu aurretik apaizak halako bedeinkazioak egiten zitzaizkion amari eta behin hura eginez gero, orduan sarzitekeen ama elizan.

Hori ez zen, ordea, ama erditu berriaren betekizun bakarra: elizan sartu arte emakumeek ezin zuen kalean nolana ibili eta etxetik ez ateratzen saiatzen ziren; atera behar izanez gero, zapia buruan jarrita atera behar izaten zuten, eta teila buruan jarrita ibiltzen zenik ere bazen. Ereñotzuko adineko pertsona batzuek entzuna dute kontu hori eta inork ikusia ere bai.

Ama purifikatzeko errito horiek guztiak bete ondoren, haurraren gizarteratzea zetorren: Atsolorra. Bertan, amak haur jaioberria aurkezten zien auzotarrei eta horiek bisitaren bidez beren babesa adierazten zieten amari eta haurrari. Amari auzoaren babesa eta laguntza adierazteko ekitaldia zen, beraz, Atsolorra. Edonola ere, aipatu behar da Atsolorra, aurreko ekintzak ez bezala, ez zela errito erlijiosoa.

Antzinako ohitura

Ikerlariak diotenez, antzinako ohitura da Atsolorra. Ereñotzun ez ezik, Urnietan, Erreterian, Oiarzunen eta Gipuzkoako eta Bizkaiko beste zenbait lekutan jaso dira testigantzak; horietako leku batzuetan *Martopila* edo *Bixita* esaten zaio Atsolorrari. Ohitura hori duela hamarkada batzuk arte mantendu zen, baina galtzear egon zen ia leku guztietan. Erreterian, esate baterako, galdu da dagoeneko.

Hori dela eta, Ereñotzun, beste zenbait lekutan bezala, ohitura berreskuratzea erabaki zuten duela urte

batzuk. 2012 urtean hasi ziren berriz egiten Ereñotzun. Atsolorra, garaiak bezalaxe, dezente aldatu da: orain gurasoak eta nahi duten guztiak joaten dira Atsolorrera, aurreko urtean jaiotako haur guztien Atsolorra batera egiten da, eta orain arte, behinik behin, auzo udalaren aretoan egin da bilkura. Aldaketak aldaketa, komunitateak haurrari eta amari babesa azaltzea da orain ere helburua.

Elkarri laguntzeko modua

Atsolorra ez da gertaera isolatua. Gizarte, garai eta bizimodu baten adierazgarria da. Nekazal munduan ohikoak izan dira elkarri laguntzeko ekintzak eta adierazpen sinbolikoak. Bizimodu komunitarioaren adierazgarria da Atsolorra. Bizimodu horretan auzoek elkarri laguntzen zioten, eguneroko zereginetan eta, batez ere, bizitzako une garrantzitsuetan. Bizimodu horren ezaugarria da Euskal Herrian hain ezaguna den auzolana, eta auzolan eta harreman horren adierazgarria da, besteak beste, bisita.

Auzoko norbait gaixotzen zenean, erditzen zuenean edota ezbeharren bat jasaten zuenean (etxea erre,

esate baterako) auzokoen laguntza jasotzen zuen. Auzolanak zen irailean inistor bila joateko aurretik egiten zen araldia ere, bideak txukuntzeko, idi-gurdi bidea errazte aldera. Eta bizimodu komunitario horren adierazgarri garrantzitsua dira oraindik heriotzaren inguruko erritoak ere. Horrelakoetan, auzoek elkarri laguntzen zioten.

Atsolorra hitzaren esanahiaz

Asko hitz egin da Atsolorra hitzaren esanahiaz. Hain zuzen ere, Bizkaia aldean jaso dira bizimodu komunitarioaren adierazgarri diren bestelako -lorren adierazpenak. Esate baterako, artzain berriak artaldea osatzeko bildots-lorra egiten zuen eta auzo-koek ardi bana ematen zioten artaldetxo bat osa zezan; era berean, ongarria behar bazuen, simaur-lorra deitzen zuen eta auzo-koek ahal zuten simaurra ematen zioten.

Era berean, Atsolorrean emakumeek beren laguntza eskaintzen zieten haur jaioberriari eta amari. Beraz, Atsolorra beren laguntza eskaintzera biltzen diren emakumeen bilera da.